

Experimental Psychology & Human Sciences

Vol. 3 No. 1 (2022)

journal homepage: <https://ephs-journal.org.ua/>

Починюк Ю.М.,

викладач кафедри педагогіки вищої школи

та суспільних дисциплін

Тернопільського національного медичного

університету імені І.Я. Горбачевського

ipctatgroup2020@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9073-9321

МЕТОДИ ТА МЕТОДИКИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПОВЕДІНКИ У КОНТЕКСТІ ЛІКАРСЬКОЇ ДІАГНОСТИКИ

У матеріалі розглядаємо доступні методи та методики лікарської діагностики, необхідні для моделювання та аналізу патологічних процесів поведінки, зокрема її корекції.

Ключові слова: лікарська діагностика, моделювання, патологічні процеси, поведінка, психометричні тести, ароматерапія

In the material we consider the available methods and techniques of diagnostics, necessary for modeling and analysis of pathological processes of behavior, in particular its correction.

Key words: diagnostics, modeling, pathological processes, behavior, psychometric tests, aromatherapy

Вступ

Експериментальна психологія як наука включає власне експериментальний метод, розробляє класифікацію дослідницьких методів поведінки, ілюструє методи виміру експериментального ефекту.

АВА-терапія (Applied Behavioral Analysis) – напрямок біхевіористичного аналізу лікування неврологічних патологій, прикладний аналіз поведінки та один із провідних методів для корекції дефіциту розвитку, пов'язаного з аутизмом. Сповідує принципи біхевіоризму та позитивного підкріплення «правильної» поведінки. Виконує роль корекційної методики покращення поведінки.

У нашій роботі ми акцентуємо власне на моделюванні поведінки особистості в актуальних соціокультурних контекстах. Крім рис характеру та моральних поглядів важливу роль відіграє діагностичне анкетування та моделювання профільного навчання на основі «м'якої» диференціації поведінкових функцій.

Андрогогічна модель (Д. Колб) реалізовується з допомогою тренінгів. Це етапи навчання від неусвідомленої некомпетентності до неусвідомленої компетентності. Крім того вона залежить від досвіду.

Мімікрія розглядається як корекція поглядів, ціннісних орієнтацій та норм поведінки відповідно до тих чи інших взаємозв'язків. Крім того з допомогою

методики мімікрії чи маскування ефективно здійснюється процес пристосування.

Методика позитивної та транскультуральної психотерапії Н. Пезешкіана розглядається як шлях до себе у здатності любити. У його книзі «Функції актуальних здібностей» (1977) поведінка розкривається у стосунках. Крім того у позитивній психотерапії Н. Пезешкіана важливими є 4 форми подолання конфлікту: самодопомога, сімейне консультування, переробка конфлікту та наслідування. Такої ж думки був і Гаррі К. Тріандіс, який у своїх працях про культуру та соціальну поведінку стверджував, що поведінка ніколи не відбувається у порожнечі, її завжди оточують люди або ж власне «я». Навіть якщо людина одна перебуває у чотирьох стінах, має змогу поспостерігати та дослідити власний стиль поведінки.

У контексті наслідування важливим є вплив і не лише для прийняття рішення, але й у процесі виховання. Це може бути не лише виховання заради виховання, але й з метою партнерства чи співпраці. Гордон Олпорт вважає зрілість основним чинником особистості.

Філософська антропологія в контексті «тілесності» та психосоматики категоризує із філософією спорту. У цьому аспекті важливим є стимулюючо-мотиваційний компонент, процес спілкування, соціальна та емоційна підтримка.

Соціологія медицини працює над встановленням стосунків з пацієнтами чи колегами. Крім того визначає роль груп (великих чи малих) у формуванні особи чи суспільства у працях Е. Дюркгейма, К. Маркса, Е. Фрома. Подає типологію конфліктів (міжнародних, міжетнічних, виробничих, сімейних та ін.), класифікацію М. Дойча (справжній конфлікт, умовний конфлікт, зміщений конфлікт, неправильно приписаний конфлікт, прихований конфлікт, хибний конфлікт). Інституалізований та абсолютний конфлікти моделюють соціальну поведінку та визначають соціальні причини захворювань, після чого створюються умови їх успішного лікування.

Експериментальна психологія забезпечує проведення прикладного психологічного дослідження. Відтак маємо три основних види психологічного дослідження:

- теоретичне дослідження (пошук і відбір фактів) – отримання узагальненого знання із наукових гіпотез та припущень на чолі із уявним експериментом та основними методами і засобами (публікації, дискусії) на основі змістовної вибірки моделей поведінки;
- емпіричне дослідження – відображення предметів, явищ, ознак, фактичний матеріал на основі взаємодії з об'єктом із використанням таких методів як: спостереження, експеримент, тестування, опитування, бесіда, моделювання;
- прикладне дослідження – створення практичного ефекту в конкретних ситуаціях із використанням основного методу – рекомендації (письмові чи усні – модерування, менторство тощо).

Із емпіричної групи методів у роботі акцент на методі моделювання. Крім того із специфічної ланки емпіричних методів експериментальної психології виокремлюємо ще психотерапевтичні, які застосовуються у народній медицині, біографічні методи, методи вивчення продуктів діяльності та методи вимірювання часу реакції.

Метод бесіди: бар'єри спілкування (допит), техніка рефлексивного слухання із прийомами з'ясування, перефразовування, відображення почуттів, резюмування.

Моделювання – практичне або теоретичне дослідження об'єкта. Модель – спеціальні штучно створені об'єкти.

За способом реалізації моделі бувають: речові (макети, муляжі), знакові (малюнки, графіки, креслення, формули), образні (первинні образи – сенсорні та перцептивні і вторинні образи – пам'яті та уяви).

Напрямки моделювання в психології: моделювання психіки (штучне конструювання психіки), психологічне моделювання (шлях штучного створення спеціальних умов).

Методи вивчення продуктів діяльності: метод вивчення документів (архівний метод), контент-аналіз, метод психографології (інформативні елементи почерку + діагностичні можливості психографології).

Крім того застосовується метод репертуарних решіток. Методи дослідження в теорії З. Фрейда, Е. Фромма, К. Роджерса, Г. Олпорта, К. Юнга.

Артефакти в експерименті: ефект плацебо (навіювання, самонавіювання) – пацієнти вважають, що препарат або дії лікарів сприяють їх одужанню; ефект Хотторна (увага) – соціально-психологічні дослідження на фабриках чи у лабораторіях; ефект соціальної фасилітації (Зайонц) – ефект аудиторії з присутністю будь-якого зовнішнього спостерігача.

3 стадії мотивації розвитку: усвідомлювати свою тілесність та своє існування, фізичний розвиток (відчувати та проявляти, як-от любов чи пізнання), контролювати дії, наслідки, здібності, допомога та заохочення, повага та довіра, взаємовигідні стосунки.

У цьому аспекті важливо бачити різницю між можливою поведінкою та реальною поведінкою.

Основна частина

Психометричні тести як основа психолінгвістичного сприйняття дійсності

В основі тренінгу – принципи навчання інших людей. Власне пропозиція психометричних тестів, які ми розробили та ті, які використовуємо для того, щоб допомогти аспірантам та студентам краще усвідомлювати себе. Також ці тести допоможуть викладачам позбутися «професійного вигорання».

Із студентами-медиками, майбутніми терапевтами провели тренінг «Модельовання та аналіз патологічних процесів поведінки», який складався із практичної частини пластеліномодельовання патологічних поведінкових реакцій на певні життєві ситуації та теоретичної частини у формі бесіди-диспуту трактування цих патологічних процесів, діагностики з метою лікування відповідних хвороб, як-от психоз, неврастенія тощо.

Масштабне психометричне тестування пропонує компанія Psytech International Global Leaders in Local Assesment Solution (<http://swpua.com/uk/psihometriczne-testuvannya/>). Це онлайн тести здібностей на вміння працювати з вербальними, нумеричними даними, а також на логічне мислення у бізнес контексті:

- тест здібностей до критичного мислення;
- тест на логічне мислення.

Всеукраїнська психодіагностична асоціація пропонує у своєму глосарії науку психометрику (<https://vpa.org.ua/glossary/psixometrika/>), де тест функціонує як основа психодіагностики професійного чи медичного дослідження задля виявлення певної хвороби, – як-от синдром Альцгеймера, аутизму чи шизофренії тощо.

Ми ж маємо на меті запропонувати комплексне психометричне тестування для визначення психолінгвістичних особливостей людини як носія мови у певній культурній ментальності на основі функціональних здібностей для того чи іншого колективу.

Задача Енштейна для розвитку логічного мислення:

Є 5 будинків різного кольору.

У кожному будинку живе по одній людині різної медичної професії.

Кожному мешканцю властиві індивідуальні ознаки, які не повторюються в інших: кожен з них п'є тільки певний напій, читає літературу лише одного напрямку і має одну тварину.

1. Хірург живе в червоному будинку.
2. Фельдшер тримає собаку.
3. Терапевт п'є чай.
4. Зелений будинок стоїть зліва від білого.
5. Мешканець зеленого будинку п'є каву.
6. Людина, яка читає комікси, має птаха.
7. Мешканець середнього будинку п'є молоко.
8. Мешканець жовтого будинку читає наукові журнали.

9. Медична сестра живе в першому будинку зліва.
10. Той, хто читає детективи, живе біля того, хто має kota.
11. Людина, яка має коня, живе біля того, хто читає наукові журнали.
12. Той, хто читає оголошення, п'є пиво.
13. Медична сестра живе біля блакитного будинку.
14. Стоматолог читає рецепти домашньої кухні.
15. Той, хто читає детективи, живе по сусідству з людиною, яка п'є воду.

Питання: Кому належить риба?

У межах проєкту «Експериментальне мистецтво: арт-терапія & музикотерапія» протестували в ПК «Березіль» експерименти з малим N, план яких базується на обмеженій кількості учасників, що вдалося виправдати завдяки пандемії COVID-19. Оскільки таких учасників за технологією тестування може бути один або два. Метою такого дослідження класично залишається індивідуальний підхід визначення певних характеристик унікальних явищ. Причинами використання експериментів з малим N є:

- потреби індивідуальної валідності, оскільки жодне узагальнення не характеризує індивідуального випадку;
- унікальність випадку (проблема учасників), оскільки не можна залучити велику кількість учасників в силу різних причин;
- потреби ідеографічного дослідження з індукцією висновків та формуванням законів.

На власному досвіді переконалися у важливості таких методів лікування як поетична терапія та фототерапія при опануванні фаху лікаря арт-терапевта.

При плануванні експериментів з малим N обов'язково виділяємо базовий рівень (А) – звичайний стан без впливів після якого здійснюється вплив (В). У нашому випадку експериментів з малим N – план за схемою АВ виглядає так А1ВА2В або ж АВ1АВ2 в залежності від способу досягнення мети того чи іншого майстер-класу.

Відтак з допомогою серії майстер-класів відбулася переоцінка життєвого досвіду особистості. Наше ідеографічне дослідження демонструє основні ознаки прояву професійної адаптації у ситуації вимушеної зміни професії. Відтак в основі перевірки експериментальних даних професійна перекваліфікація та оцінка професійної придатності.

У психометричних тестах оцінку як «один із найбільш тонких інструментів виховання» у психолінгвістичному сприйнятті дійсності В. Сухомлинський радив виставляти:

а) за певний період праці, оскільки вона має охоплювати кілька видів діяльності школяра: усні відповіді, доповнення до відповіді товариша, письмову роботу тощо;

б) за кожную спробу школяра проявити себе у навчанні, оскільки оцінка повинна зафіксувати радість успіху: як за повну відповідь чи письмову роботу, так і за доповнення до відповіді товариша;

в) лише за повне виконання завдання (повну усну відповідь, письмову чи практичну роботу), але ні в якому разі не за доповнення до відповіді товариша чи за коротку відповідь на запитання учителя.

Оберіть правильну відповідь.

Ми ж пропонуємо оцінку вважати основним методом при використанні будь-якого психометричного тесту. Оскільки це впливає на психолінгвістичне сприйняття дійсності, а також впливає з нього. Відтак оціночні дані мають значення не лише при здійсненні експериментів, а й у повсякденному житті.

Одним із способів психометричного тесту є формалізована біографічна анкета, що використовується в антропологічній психології задля виявлення принципу керування емоціями, які допомагають партнерам здійснювати спільну діяльність. Взаємодія фіксує обмін інформацією, організацію спільних дій, комунікація організовується у процесі спільної діяльності та з її приводу. Розрив спілкування (його аспекту) з діяльністю відмежовує ці процеси від широкого соціального фону, на якому вони відбуваються. Тобто втрачається змістовий чинник спілкування. Єдиною умовою «вловлення» цього змістового моменту є взаємодія як форма організації конкретної діяльності людей. Структурний опис такої взаємодії розглядається нами як діалог з певним типом культури, що постає як текст.

Крім того функціонують соціологічні анкети роздаткові, поштові, пресові із закритими, відкритими та напівзакритими запитаннями.

Лонгитюдне кореляційне дослідження – план тимчасових серій з тестуванням групи через задані проміжки часу.

Психологічне тестування. Психодіагностика – способи виявлення та вимірювання індивідуальних особливостей особистості. Диференціальна діагностика: різниця одного типу патологій від іншого (Крепелін Роршах).

Класифікація психологічних тестів. Методи психодіагностики (Розенцвейг, 1950): суб'єктивні (опитувальники і автобіографії), об'єктивні (спостереження за зовнішньою поведінкою) та проєктивні (аналіз реакцій). Діагностика характеру: діагностика здібностей та діагностика спрямованості.

Об'єктивні тести: тести особистості, тести інтелекту, тести здібностей, тести досягнень.

Фітохімія в народній медицині: ароматерапія як основний метод лікування

В основі роботи Мацієвської Л.П. складні механізми тепловивідних процесів та терморегуляції, що впливають на енергетичний рівень, як-от

тепловіддача, хімічна терморегуляція під час роботи, вплив психофізіологічних факторів на тепловіддачу, зокрема вплив емоційних та спортивних навантажень на тепловидільні процеси та метеорологічних умов на теплообмін. Основний акцент стосується тепловиділення при нервово-емоційній напрузі. Зокрема тепловий баланс організму при різноманітних станах центральної нервової системи. Хімічна терморегуляція організму в стані спокою. Методи профілактики та лікування найбільш поширених захворювань. Три способи віддачі тепла тілом: проведення (конвекція), випаровування, випромінювання. Механічна, хімічна, психічна дія току на організм, а також опіки. З допомогою датчика теплових потоків одержано в ході дослідження експериментальний матеріал, що дозволяє робити аналіз тепловиділення різноманітних ділянок тіла людини під час всіляких фізичних та емоційних станів людини. Визначено, що сонячне випромінювання впливає позитивно на підшкірні залози.

При протипухлинній терапії шляхом застосування ефірних олій наш власний експеримент народної медицини базується на аромакомпозиції з ефірних олій: єлей освящений – хрест в храмі Божої Матері «Прапор» та єлей жасминовий «Дзвіночок», а також ефірна олія розмаринова та іланг-ілангова. Вводяться в організм через шкіру шляхом масажу та компресу. Крім того досить популярними є фітобани з ефірними оліями, які вводяться в організм через дихальні шляхи шляхом вдихання. А також активно функціонують спеціальні маски для інгаляцій на фітооснові.

Дискусія

Лікарська діагностика: теорія пізнання, медична соціологія, художня культура (етичні та естетичні аспекти)

Пізнавальна діяльність міститься у компетентнісному застосуванні наукового пізнання, виробленні клінічного мислення майбутнього фахівця медичної галузі та у діагностичній діяльності.

Істиний діагноз у клінічному експерименті базується на певних наукових та практичних засадах. У цьому аспекті нам цікаво було проаналізувати матрикул практичних навичок тернопільського медичного університету. Зокрема у терапії та патологічній фізіології ідентифікація синусових, ектопічних аритмій, порушень провідності, миготливості аритмії за даними ЕКГ. Загальні питання гігієни та екології – вміння вимірювати і оцінювати показники мікроклімату: температуру, вологість, швидкість руху, повітря. Фармакологія пропонує рідкі лікарські форми (розчини для зовнішнього і внутрішнього застосування, настоянки, екстракти, новогаленові препарати), лікарські форми для інгаляцій (аерозолі).

Загальні патологічні процеси у патологічній анатомії: патогістологічні ознаки доброякісних і злоякісних пухлин мезенхімального походження (фіброма, ліпома, саркома), патогістологічні ознаки доброякісних і злоякісних пухлин епітеліальної тканини (аденома, папілома, рак), патогістологічні ознаки пухлин крові (лімфолейкоз, мієлолейкоз), патогістологічні ознаки ревматичних хвороб (ендокардит, міокардит, системний червоний вовчак, склеродермія, дерматоміозит), патогістологічні ознаки пухлин нервової системи і меланіноутворюючої тканини (шваннома, меланома, астроцитома).

Відповідно пропонуємо ряд вирішення таких питань. Зокрема, в успішному розвитку дитини важливо оцінити нервово-психічний розвиток. Крім того має значення логічна структура та доказовість у діагнозі. Психодіагностика особистості та психологічна структура спілкування.

Основні методики лікарської діагностики у практичному застосуванні:

- 1) Методи моделювання в медичній діагностиці.
- 2) Нозологічний принцип та симптомокомплекси в медичному діагнозі.
- 3) Клінічна етіологія.
- 4) Психічний контакт та рольовий конфлікт.
- 5) Теоретична та прикладна соціологія.

- 6) Кольорознавство та кольоротерапія. Сприймання колірної гами. Асоціація певного образу з відповідним кольором.
- 7) Психосемантика та психодіагностична методика.
- 8) Побудова діагностичної моделі (варіанти відповідей на завдання тесту).
- 9) Терапевтичні інтервенції (ароматерапія).
- 10) Психоаналіз та поведінкова психотерапія. Психосоціальні норми.

Нейроестетика: безпека – контроль – довіра. Американський психіатр Джудіт Херман про лікування інцесту та травматичного стресу, навчальний директор програми «жертви насилля» пропонує трьохетапну послідовність лікування травми: відновлення відчуття безпеки (терапевтичні стосунки, медикаментозні, релаксаційні вправи).

Відповідно до заданих моделей поведінки можна спрогнозувати реакцію на певну ситуацію та застосувати ряд корекційних методик. Наприклад, для визначення темпераменту, соціотипу чи психотипу можна активно використовувати тести у формі анкетування чи питальників. При порушенні нервової системи вдаватися до кольорознавства та кольоротерапії чи ароматерапії з допомогою арт-терапевтичного методу тощо.

Список використаної літератури

1. Valnet J. Aromatherapie. Traitment des maladies par les essence de plantes. - Paris, 1984.
2. Войткевич С.А. Эфирные масла для парфюмерии и ароматерапии. - М., 1999.

3. Гудвин Дж. Исследования в психологии: методы и планирования. – СПб.: Питер, 2004. – 558с.
4. Держко І.З., Тімченко Т.В., Сандрачук С.К., Петрушенко О.П. Соціологія та медична соціологія. Програма навчальної дисципліни (курс за вибором). – Київ, 2009. – 28с.
5. Дудченко Л. Ароматы здоровья: лечение эфирными маслами. - К., 1997.
6. Кириченко В.В. (2013) Идеографічне дослідження кризи професійної адаптації в ситуації зміни пофесії. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2 (11). pp. 152-158.
7. Концепція пофільного навчання у старшій школі// Трудове навчання. – 2010. – № 4 (28). – С. 3-7.
8. Лобанова А.С. Феномен соціальної мімікрії. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2004. – 300с.
9. Макаренко Ю.А. Роль эмоций и регуляции гомеостаза. Физиология человека, 1977, т.3, №4, с. 665-677.
- 10.Максименко С.Д., Філоненко М.М., Лазуренко О.О. Основи соціальної психології. – Київ, 2006. – 22с.
- 11.Мацеевская Л.П. Тепловыделение при различных функциональных состояниях центральной нервной системы/ Дипломная работа Людмилы Павловны Мацеевской. Черновцы: Черновицкий ордена трудового красного знамени Государственный университет, 1983. 64с.
- 12.Методичні рекомендації до дисципліни «Експериментальна психологія» для студентів освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 «Психологія»/ Уклад. І.Є. Штученко, Я.О. Мовчан. – Харків: НТУ «ХПШ», 2019. – 44с.
- 13.Оллпорт Гордон Личность в психологии/ Гордон Оллпорт – М.: «КСП+», 1998. – 345с.

-
14. Основы практической аромологии/ Под ред. А.Г. Башуры. - Х., 1999.
  15. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посібник/ С.С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 576с.
  16. Пезшкіан Н. Психотерапія повсякденної життя: тренінг розрешення конфліктів / Носсрат Пезешкіан. — С-Пб. : Речь, 2001. — 288 с.
  17. Попов М.В., Черкасов С.В. Теорія пізнання та медицина. – Київ, 2006. – 13с.
  18. Солсо Р.Л., Джонсон Х.Х., Бил М.К. Экспериментальная психология: практический курс. – СПб.: прайм ЕВРОЗНАК, 2001. – 528с.
  19. Татарин Я.Г., Качкан В.А. Медицина та художня культура. – Київ, 2008. – 15с.
  20. Глеулин С.Н. Электрофизиологические методы изучения влияния периферической термостимуляции на ЦНС. Изв. АН Каз. ССР, Серия Биол. 1971, № 2, с. 57-63.
  21. Фармацевтична енциклопедія (pharmencyclopedia.com.ua).
  22. Шрамм Роберт Дитячий аутизм і АВА терапія, що ґрунтується на методах прикладного аналізу поведінки. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 140с.